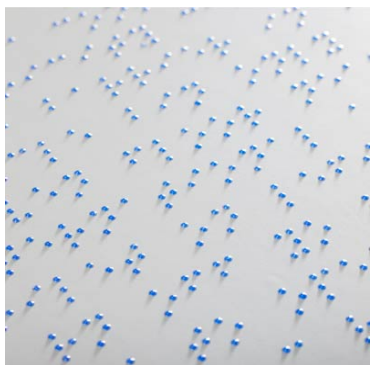

Punktskrift - Enskild rehabilitering i grupp vid Syncentralen - VO Ögon

PUNKTSKRIFT

Innehåll

1.	Inledning	3
2.	Bakgrund	4
3.	Lärande av punktskrift	5
3.1.	Utredning.....	5
3.2.	Genomförande	6
3.3.	Uppföljning och utvärdering.....	7
4.	Miljö	8
4.1.	Syfte	8
5.	Utrustning och inlärningsmaterial.....	9
6.	Hemuppgifter	12
7.	Känslövningar	13
7.1.	Övningar i läroboken och/eller egenproducerade mönster	13
7.2.	Taktila kort/para ihop	14
7.3.	Taktila jul- påsk- gratulationskort och taktil adventskalender ..	15
7.4.	Vaxsnören	16
7.5.	Taktila sällskapsspel	17
7.6.	Punktmärkt kortlek.....	18
7.7.	Taktila färger	18
7.8.	Taktila kartor	19
7.9.	Mynt och sedlar	20
7.10.	Ritmuff och svällpappersbilder	21
7.11.	Taktila almanackor	21
8.	Kontakt	22
9.	Referenser:.....	22
10.	Dokumentinformation.....	22
11.	Bilagor	23
11.1.	Bilaga 1. Checklista känslövningar.....	23
11.2.	Bilaga 2. Checklista information	25
11.3.	Bilaga 3. Utvärdering av enskild rehabilitering i grupp.....	26

1. Inledning

Syncentralen vid Region Gävleborg tillhör Intern produktion Hälso- och sjukvård - Ögonkliniken och är lokaliserad i Gävle.

Syncentralen arbetar med habilitering och rehabilitering för personer med synnedsättning i alla åldrar. För att komma på besök till syncentralen behövs remiss från ögonläkare, därefter kan den som har en synnedsättning själv ta kontakt för återbesök.

En relativt ny verksamhet vid Syncentralen är *enskild rehabilitering i punktskrift i grupp* som startade 2007 och som genomförs i Gävle en halvdag per vecka. Grunden för verksamheten utgörs av Bengt Trobergs (SRF, Synskadades Riksförbund) material för inläring av punktskrift.¹

Punktskriftsrehabiliteringen i Gävle har, från att i början ha varit strikt fokuserad på själva inlärningsmomentet i punktskriften, successivt utvecklats av synpedagogerna vid Syncentralen. Idag är upplägget mer strukturerat och kan beskrivas som en bred rehabiliteringsinsats.

Modellen, som riktar sig till vuxna personer 20 år och äldre med grav synnedsättning, kan betecknas som en utveckling av Bengt Trobergs utbildningsplattform för punktskrift. Verksamheten erbjuds som enskild rehabilitering i grupp (max fem deltagare + två synpedagoger) och pågår tills deltagaren uppnått sitt mål med rehabiliteringen. Om nya behov uppstår kan deltagaren få återkomma. Detta fungerar bra p.g.a. det rullande intaget i metoden.

Lärandet av punktskrift vid Syncentralen är en del av rehabiliteringen för personer med synnedsättning, vilket innebär att aktiviteterna journalförs individuellt som vilken annan patientbehandling som helst.

Kärnan, som alltjämt utgörs av punktskriftsinläringen, har kompletterats med ADL (active daily living). Nedan beskrivs kortfattat denna rehabiliteringsmodell och vilka moment och hjälpmedel som ingår.

¹ *Lär dig punktskrift - kurs för nybörjare*, av Bengt Troberg. Synskadades Riksförbund, 2006.

2. Bakgrund

Punktskriften har sitt ursprung i den franska armén under Napoleon Bonaparte, där behovet att kunna kommunicera vid fronten i mörker gjorde att ett taktilt teckensystem uppfanns av Charles Barbier.

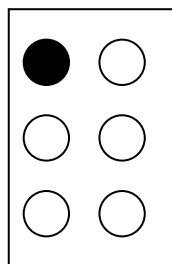
Systemet togs under 1820-talet över till den första franska skolan för blinda där den unge Louis Braille modifierade och utvecklade systemet till dagens punktskrift även benämnt *braille* på vissa språk.

Unesco förklarade 1955 Brailles punktskrift för officiellt skrivsätt för synskadade i världen.²

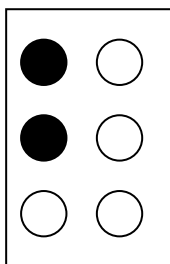
I Sverige är det statliga Punktskriftsnämnden som tillhandahåller regelverket för och främjar användandet av punktskrift. Nämnden, som lyder under myndigheten för tillgängliga medier(MTM), ger ut *Svenska regler för punktskrift* kontinuerligt, allt eftersom nyheter tillkommer och språket utvecklas.

Punktskriften är inte internationell, olika länder har olika regler och teckenuppbyggnad för sina alfabet men bygger på samma princip.

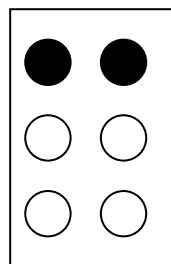
Punktskrift är en serie upphöjda punkter som kan läsas med fingrarna. Basen i punktskrift utgår från en rektangel - cell - med sex punkter grupperade i två lodräta kolumner.

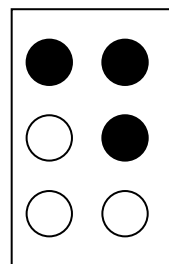
a

b

c

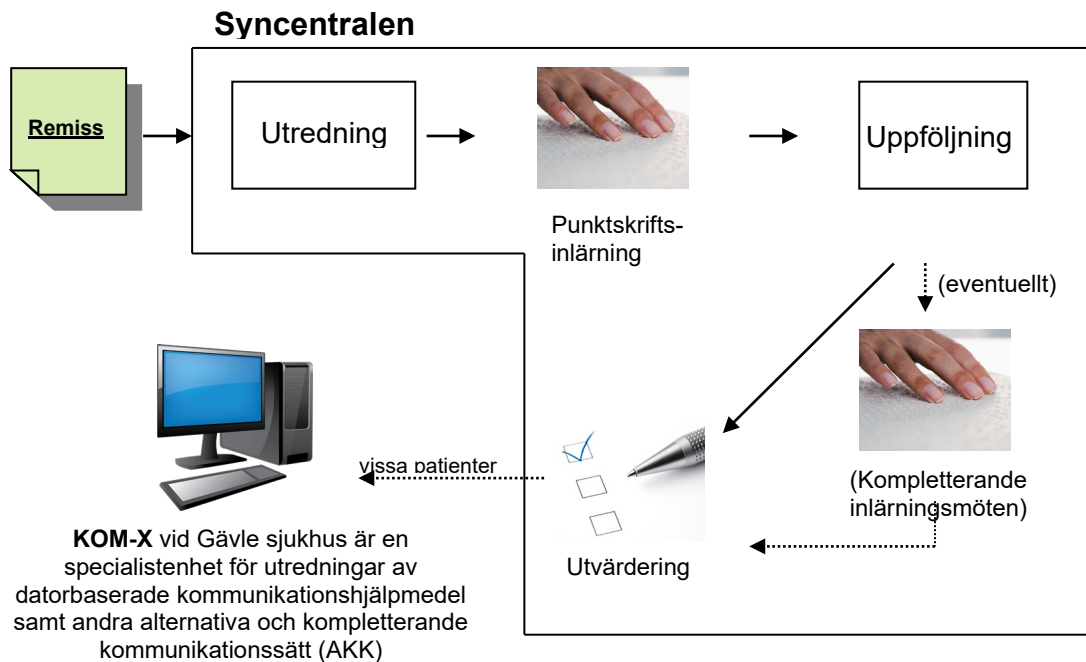

d

² *Louis Braille – Skapare av ett skriftsystem*, Beatrice Christensen Sköld, 2005. Punktskriftsnämnden. Myndigheten för tillgängliga medier(MTM), Stockholm.

3. Lärande av punktskrift

Punktskriftsrehabilitering vid Syncentralen i Gävle kan beskrivas som en process i fyra steg. Utredning, rehabilitering, uppföljning och utvärdering.

3.1. Utredning

Verksamheten riktar sig till personer med svår synnedsättning eller blindhet. De har i regel haft en längre kontakt med Syncentralens kuratorer, optiker och synpedagoger innan de blir aktuella för punktskriftsrehabilitering. Från det att synförlusten inträffat kan det ta lång tid innan personen är tillräckligt motiverad att påbörja punktskriftsinläring.

Graden av motivation kan variera individuellt och kan behöva byggas upp under en längre tid. Det finns även en ekonomisk aspekt, varje besök är avgiftsbelagt (högkostnadsskyddet gäller) samt kostnad för resa.

Syftet med att lära sig punktskrift är att återerövra ett förlorat *läs- och skriftspråk*.

Punktskriftsrehabiliteringen riktar sig till vuxna personer som har fått sin synnedsättning senare i livet. Barn lär sig punktskrift i det ordinarie skolsystemet.

3.2. Genomförande

Syncentralens modell för punktskriftsrehabilitering blandar inläring med styrda sociala moment och aktiviteter. Gruppen består av maximalt fem deltagare och träffas på Syncentralen i Gävle en förmiddag per vecka.

Att bedriva rehabiliteringen kontinuerligt "rullande" på detta sätt, oberoende av antal deltagare, har visat sig vara en framgångsfaktor och är en fördel för både deltagare och den egna organisationen. Deltagarna kan göra uppehåll och sedan återkomma vid behov.

Genom pedagogiken uppnår deltagarna inte enbart grundläggande färdigheter i punktskrift utan även:

- Förbättrad förmåga att känna, tolka och orientera sig i den fysiska omgivningen.
- En stärkande social samvaro som kan leva kvar efter avslutad rehabilitering.
- Mer kunskap om praktiska hjälpmedel för att underlätta vardagen.
- Stärkt självkänsla.

Flexibilitet kännetecknar hela upplägget. Det finns alltid en grundplan för varje tillfälle och deltagare men den anpassas efter gruppens storlek och dagsform.

Punktskriftsrehabiliteringen är uppdelad enligt principen:

1. Inledning

Alla hälsas välkommen och eventuellt ny/nya deltagare presenteras. Var och en får berätta hur de har klarat sin hemuppgift.

2. Känselövningar (45 minuter)

I känselövningarna används olika material och föremål för att stimulera känselsinnet. Deltagarna får beskriva och berätta om sina iakttagelser och förnimmelser. Diskussioner kring ADL. Förslag på känselövningar (Bilaga 1).

3. Fika (20-30 minuter)

Gemensamt fika till självkostnadspris. Synpedagogerna styr samtalet så att det uppehåller sig kring frågor om punktskrift och ADL. Högläsning av aktuella artiklar från t.ex. MTM och andra nyheter gällande punktskrift. (Bilaga 2).

Det gemensamma fiket blir en integrerad del i rehabiliteringsarbetet.

4. Punktskriftsinläring med avbrott för avslappning (1,5 timme)

Individuellt anpassat studiearbete, enskilt eller i grupp, med stödinsatser av synpedagogerna.

Efter halva tiden görs en paus där deltagarna får göra uppmjukande rörelser och avslappningsövningar.

5. Hemuppgift till nästa gång

Varje deltagare får en individuell hemuppgift till nästa tillfälle t.ex. läs- och/eller skrivövningar. Oftast är det repetition av genomgångna bokstäver eller text. Det kan även vara en egen text eller hälsning som man byter med en annan deltagare.

Det är viktigt att sträva efter en öppen och lustfylld atmosfär men att man aldrig släpper fokus på punktskriftsinläringen.

3.3. Uppföljning och utvärdering

Efter fullgjord punktskriftsrehabilitering görs, inom en till två månader, en enskild uppföljning med deltagaren. Utifrån ett färdigt frågeformulär (Bilaga 3) utvärderas genomgången rehabilitering. Underlaget från dessa uppföljningar ligger till grund för förbättringar och metodutveckling. Uppföljningen genomförs av en synpedagog som inte deltar i punktskriftsrehabiliteringen.

Deltagare med behov av datoranpassning erbjuds remiss till KOM-X i Gävle (en specialistenhet som tillhandahåller och gör utredningar av datorbaserade kommunikationshjälpmedel samt andra alternativa och kompletterande kommunikationssätt (AKK)).

4. Miljö

- Samma lokal varje gång
- Samma plats i rummet
- Enskilda arbetsplatser
- Sitta så ergonomiskt som möjligt
- Samma plats vid fikabordet
- Tillgång till hörselslinga

4.1. Syfte

- Förenklar orientering och förflyttning
- Ger en lugn miljö som spar energi

5. Utrustning och inlärningsmaterial

Ett exempel på läromedel producerat av Bengt Troberg (SRF).

Punktskriftsmaskiner Perkins och Tatrapoint. Reglett för handskrift.

Ex. på övningsböcker för lästräning, används även till känselövningar.

Ex. på material för uppmärkning.

Ex. på informationsmaterial.

Viktigt med varma händer!

6. Hemuppgifter

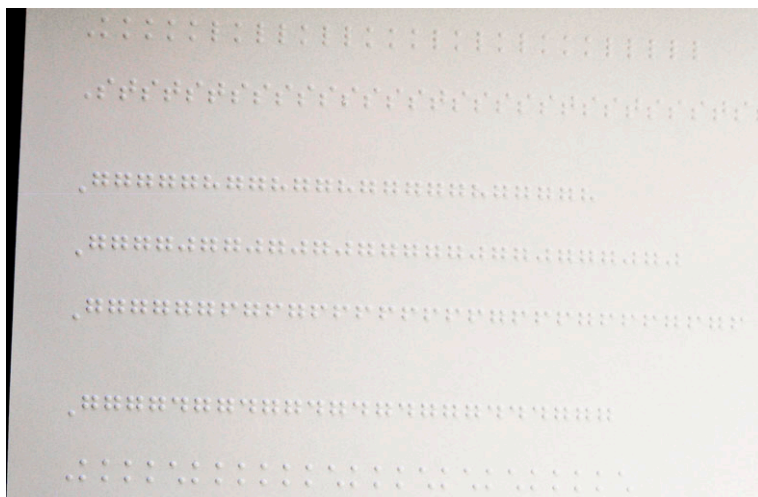
Förslag på hemuppgifter:

- Läroboken: läsa och skriva av text
- Övningsboken: läsa och skriva av text
- Barnböcker på punktskrift
- Lättlästa punktskriftsböcker för vuxna
- Deltagarna skriver korta berättelser, recept e.d. som man sedan byter med varandra
- Uppmärkning med hjälp av Perkins och reglett

Det är bra om deltagarna kan använda ett fickminne som stöd vid inläringen.

7. Känselövningar

7.1. Övningar i läroboken och/eller egenproducerade mönster

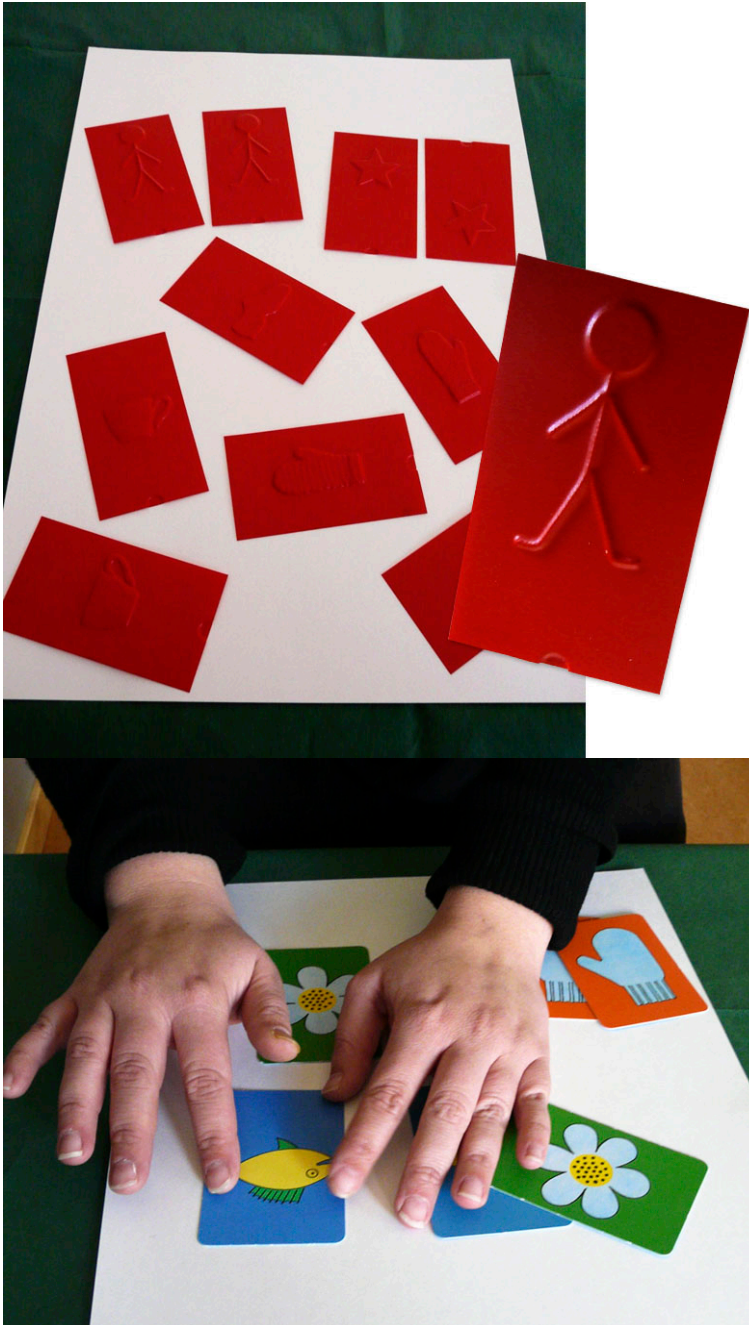
Träna på:

- Vad känner man?
- Fingersättning
- "Scanna" text
- Cellbredd
- Cellhöjd
- Radbyte
- Koncentration

Diskussion:

- Vikten av god teknik

7.2. Taktila kort/para ihop

Exempel på reliefbilder

Träna på:

- "Skanna", vända bilden åt rätt håll
- Sorteringsövning, para ihop två lika bilder
- "Ordning" på bilderna

- Tolkning av bild
- Koncentration

Diskussion:

- Framställning av taktila bilder
- Olika personer = olika tolkning

7.3. Taktila jul- påsk- gratulationskort och taktil adventskalender

Träna på:

- Kort: tolkning av bild och text
- Taktil adventskalender: orientering, läsa siffror och text, tolkning av bild och material

Diskussion:

- Frankering av brev och kort.
- Myndigheten för tillgängliga mediers (MTM) tjänster t.ex. översättning av svartskrift till punktskrift
- Information om årstidsrelaterade produkter som är taktila och/eller på punktskrift
- Vikten av en förklarande text för tolkningen av en taktil bild

7.4. Vaxsnören

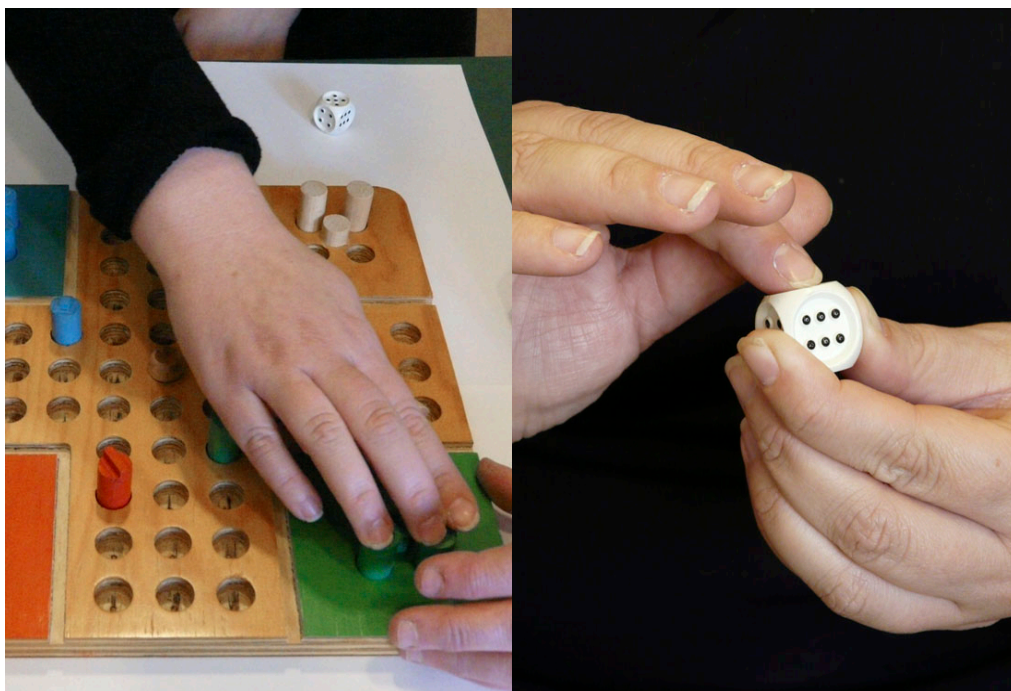
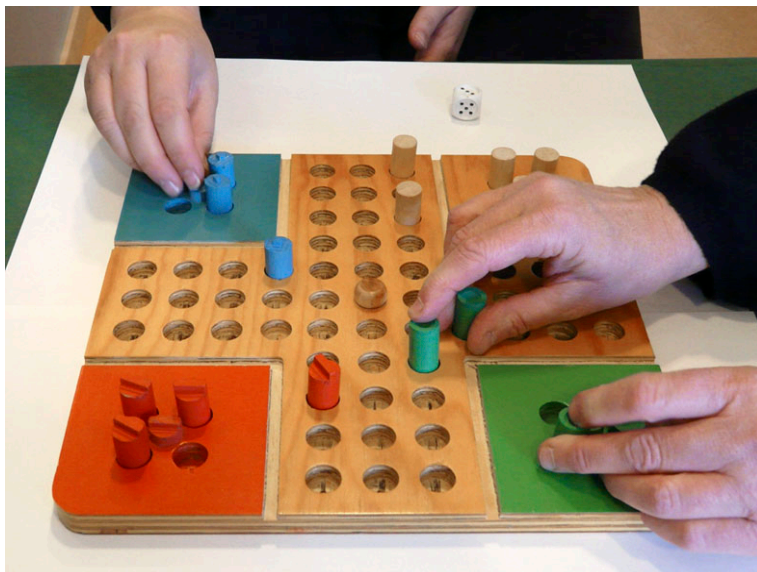
Träna på:

- Skapa egna bilder, figurer och sedan byta med varandra
- Materialkänsla
- Fantasi

Diskussion:

- Skapande och tolkning av taktila bilder

7.5. Taktila sällskapsspel

Exempel: Taktilt Fiaspel

Träna på:

- "Ordning och reda"
- Medmänsklig närhet
- Gemenskap
- Koncentration

Diskussion:

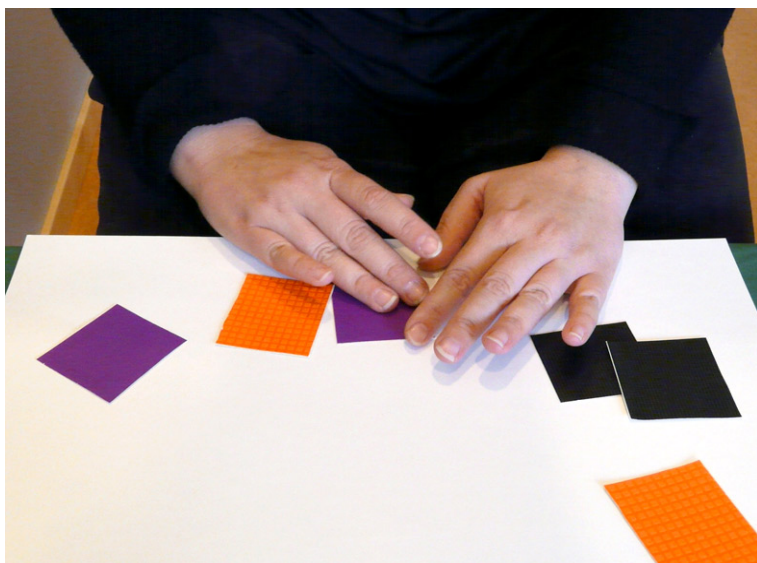
- "Alla" kan spela tillsammans
- Inköpsställen
- Information om punktmärkta spel

7.6. Punktmärkt kortlek

Träna på:

- Läsa siffror
- Sortering
- "Ordning och reda"
- Koncentration

7.7. Taktila färger

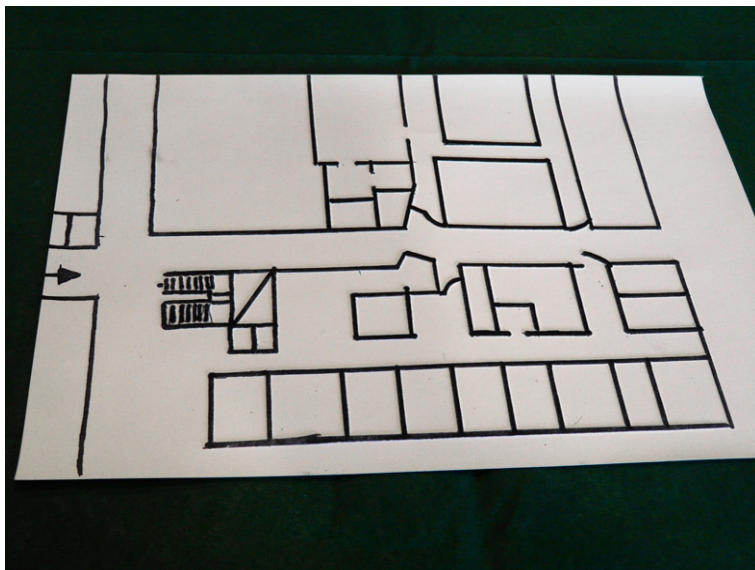
Träna på:

- Sorteringsövning
- Para ihop
- Olika strukturer

Diskussion:

- Användningsområden till exempel skapande av bilder

7.8. Taktila kartor

Träna på:

- Användning av taktila kartor
- Koncentration

Diskussion:

- Framställning av taktila kartor
- Val av mängden av information på en karta
- Orientering och förflyttning
- Olika miljöer i vardagen t.ex. affärer och provhytter
- Orienteringstavlor
- Ledfyrar och ledstråk
- Ledarhundar

7.9. Mynt och sedlar

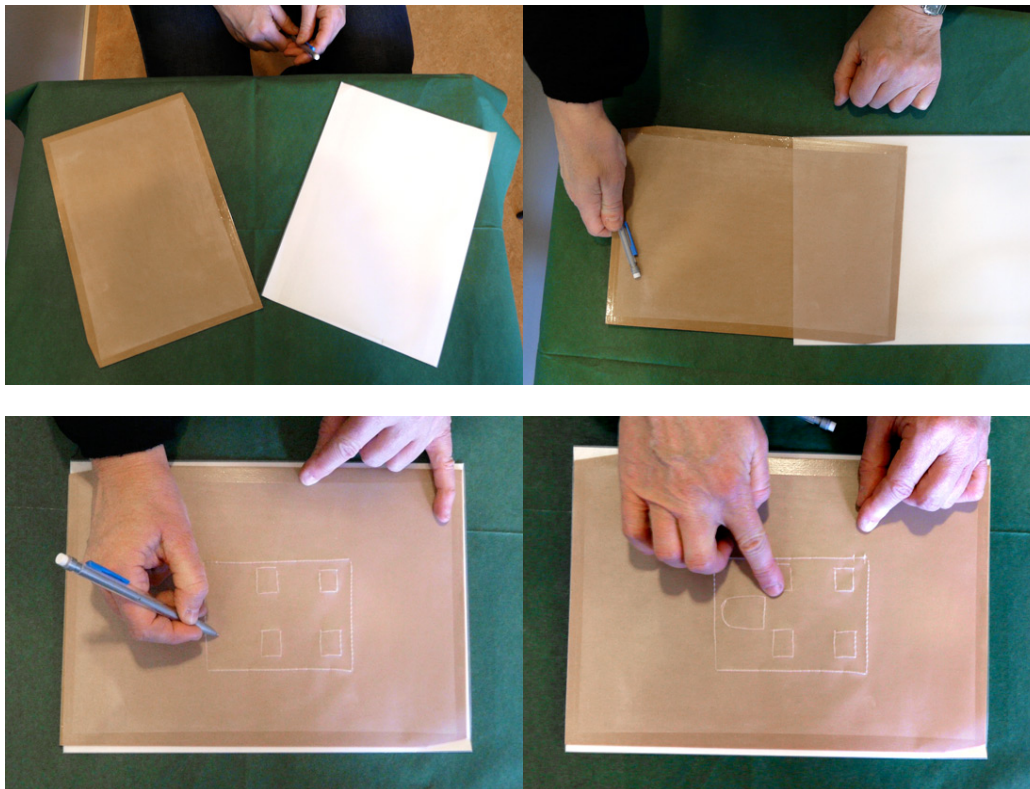
Träna på:

- Tekniken att skilja på olika valörer
- Sortering

Diskussion:

- Att sortera sedlar och mynt innan besök i affär
- Bankomater
- Olika typer av betalkort och kortterminaler
- Olika betalningssätt t.ex. kort, mynt, swish och Internet

7.10. Ritmuff och svällpappersbilder

Träna på:

- Skapa egna bilder
- Skapa egna kartor
- Tolka andras bilder och kartor

Diskussion:

- Eget skapande
- Hur det är att tolka andras bilder

7.11. Taktila almanackor

Träna på:

- Orientering i text och bild t.ex. radbyte
- Läsning av bokstäver och siffror

- Skriva anteckningar i almanackan
- Ev. bildtolkning

Diskussion:

- Användning av almanackor i vardagen
- Olika typer av almanackor

8. Kontakt

Vi som ansvarar för punktskriftsrehabiliteringen och har tagit fram denna informationsskrift är synpedagogerna Christina Dahlin och Kerstin Jansson vid Syncentralen i Region Gävleborg. Det har gjorts med stöd från LOV (Utvecklingsavdelningen/Projekt- och metodstöd, projektledare Hans Näslund)

Den som är intresserad av att veta mer om Region Gävleborgs rehabilitering i punktskrift kan kontakta Syncentralen.

Kerstin Jansson, synpedagog

kerstin.jansson@regiongavleborg.se

Titti Idheman, synpedagog

titti.idheman@regiongavleborg.se

Syncentralens expedition

Telefon: 026-15 78 50

9. Referenser:

Lär dig punktskrift - kurs för nybörjare, Bengt Troberg (2006). Synskadades Riksförbund, Stockholm

Louis Braille – Skapare av ett skriftsystem, Beatrice Christensen Sköld, (2005). Punktskriftsnämnden, Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB), Stockholm.

10. Dokumentinformation

Upprättare är Christina Dahlin och Kerstin Jansson, synpedagoger på Syncentralen.

11. Bilagor

11.1. Bilaga 1. Checklista känselövningar

Datum:	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Eget producerat material med hjälp av punktskrivare										
Känselövningar ur läroboken										
Taktila kort/para ihop										
Svällpappersbilder										
Mynt och sedlar										
Taktila kartor										
Ritmuff										
Vax-snören										
Taktila färger										
Taktila sällskapsspel										
Taktila gratulationskort										
Taktila almanackor										

Beskrivning

Dokumentnamn: Punktskrift - Enskild rehabilitering i grupp vid Syncentralen - VO Ögon

Dokument ID: 09-60842

Giltigt t.o.m.: 2021-05-20

Revisionsnr: 3

Taktila böcker																				

11.2. Bilaga 2. Checklista information

- Louis Braille
- Myndigheten för tillgängliga medel, MTM
- Tjänster på biblioteket
- Aktuella artiklar gällande punktskrift
- Ny teknik
- Aktuella händelser/punktskrift
- Inköpsställen/punktmaterial
- Punktmärkta hushållssaker
- Posthantering av punktmaterial
- Uppmärkning på olika varor/förpackningar
- Punktklockor

11.3. Bilaga 3. Utvärdering av enskild rehabilitering i grupp.

- Tidpunkt på dagen och längden vid varje grupptillfälle. Är 3 timmar lagom?
- Kursens upplägg?
- Studiematerialet?
- Hemuppgifter?
- Studietakten?
- Fikapausen?
- Tillräckligt med individuell hjälp?
- Har förväntningarna på rehabiliteringen uppfyllts?
- Är målet för rehabiliteringen uppnådd?
- Kommer de nya kunskaperna att användas i vardagen?
- Hur är upplevelsen av att få enskild rehabilitering i grupp?
- Egna synpunkter?
- Förbättringsförslag?